

УДК 81'243:371.3

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК НЕОБХІДНА ДИДАКТИЧНА СКЛАДОВА У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ

Світлана Цимбрило

У статті розглянуто самостійну роботу студентів при вивченні іноземної мови як основу навчальної діяльності. Самостійна робота сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів, індивідуалізації та інтенсифікації навчального процесу. Вона забезпечує зростання знань, умінь та навичок студентів. Ефективність самостійної роботи студентів значною мірою залежить від організації її контролю викладачем. Мета контролю самостійної роботи студентів - допомогти студентові методично правильно, з мінімальними витратами часу засвоювати теоретичний матеріал і набути навички вирішення певних завдань знавчальних дисциплін. Самостійна робота студента є однією з найважливіших складових навчального процесу, у ході якої відбувається формування навичок, умінь і знань, і надалі забезпечується засвоєння студентом прийомів пізнавальної діяльності, інтерес до творчої роботи і, зрештою, здатність вирішувати навчальні і наукові завдання.

Ключові слова: діяльність, самостійність, самостійна робота студента, іноземна мова, мотивація, професійне навчання, професійна діяльність, професійні навички, позааудиторна робота, пізнавальна діяльність.

У час інтеграції освіти, науки та виробництва постає завдання формування особистості фахівця, послідовного перетворення навчальної діяльності студента у професійну діяльність. Сучасна проблема пізнавальної діяльності студентів при вивченні іноземної мови набуває все більш актуального значення, особливо з підвищенням вимог до фахівця з вищою освітою, його культурного та професійного рівнів. Однією з якісних характеристик вищої освіти є значна частка самоосвіти. Саме вона дає можливість для забезпечення зростання професійної кваліфікації і самовдосконалення фахівця, сприяє вдосконаленню стилю діяльності, спонукає до творчого пошуку. Тому завдання вищої школи – виховання майбутнього фахівця, здатного самостійно шукати шляхи покращення свого рівня та постійно удосконалювати свої професійні навички. Поняття «самостійна робота студентів» має різні тлумачення, але використовується з єдиною дидактичною метою, а саме: трактується як специфічний вид навчальної пізнавальної діяльності, головною ознакою якої є, насамперед, відсутність безпосереднього керівництва зі сторони викладача. Студент самостійно, під дією мотивації, оцінює предмет діяльності, визначає мету і конкретні завдання, вибирає адекватні засоби їх вирішення для досягнення результату, здійснює необхідний самоконтроль. При цьому самостійна робота може вестися як в аудиторній, так і в позааудиторній роботі.

Різні аспекти самостійної роботи студентів розглянуто у численних дослідженнях вітчизняних педагогів (Ф. Алексюк, В. Буряк, М. Сметанський, Л. Клименко, В. Луценкота ін.). Теоретичні питання організації самостійної роботи студентів висвітлені в працях багатьох науковців: Ю. Бабанського, А. Алексюка, В. Безпалька, П. Підкасистого, А. Петровського, С. Рубінштейна, О. Леонтьєва, К. Платонова, О. Біляєва, Л. Паламар, М. Пентилюк, К. Плиско.

Будь-який вид занять, що створює умови для зародження самостійної думки, пізнавальної активності студента, пов'язаний із самостійною роботою. У широкому сенсі під самостійною роботою слід розуміти сукупність усієї самостійної діяльності студентів як в навчальній аудиторії, так і поза нею, у контакті з викладачем і за його відсутності [2]. Самостійна робота студента є однією з найважливіших складових навчального процесу, в ході якої відбувається формування навичок, умінь і знань і надалі забезпечується засвоєння студентом прийомів пізнавальної діяльності, інтерес до творчої роботи і, зрештою, здатність вирішувати навчальні і наукові завдання [3].

З точки зору навчального процесу, під самостійною роботою розуміють ті види завдань, які засвоюються студентами в позааудиторний час – домашні завдання, лабораторні роботи, підготовка до практичних завдань, іспитів тощо. Серед них виділяють такі види самостійної роботи, як: обов'язкова (проводиться безпосередньо в процесі підготовки до занять), допоміжна (проводиться за спеціальним навчальним планом). Під час вивчення іноземної мови саме питання організації самостійної роботи студентів є одним із найважливіших. Навчання студентів навичкам самостійної роботи як удома, так і на заняттях, пояснюється актуальною потребою оптимізувати процес навчання – раціонально перерозподілити зусилля кожного студента на незалежному рівні, прогнозувати результати діяльності окремого студента і всієї групи з метою максимального ефекту навчання. Практика активізує вивчення іноземної мови і дає змогу говорити про форми організації самостійної роботи студентів, що дають можливість найбільш повно реалізувати мету навчання. Найбільш поширені та застосовані форми самостійної роботи при вивченні іноземної мови: аудиторні під керівництвом викладача (на практичних та лабораторних заняттях); позааудиторні з викладачем (консультації, підготовка до аудиторних занять); позааудиторні без викладача (на виробничій практиці, вивчення теорії, виконання домашніх вправ, читання нової іноземної літератури зі спеціальності тощо). Для активізації самостійної роботи студентів з будь-якої дисципліни важливе значення має мотивація.

Головною метою роботи є в'ясування ролі та мети самостійної роботи студентів в освітньому процесі під час вивчення іноземних мов у технічному ВНЗ.

Одним із ефективних напрямків в активізації самостійної роботи студентів при вивченні іноземної мови у вищому ВНЗ є удосконалення навичок читання. «Згідно з новою освітньою парадигмою незалежно від спеціалізації і характеру роботи, будь-який початківець повинен мати фундаментальні знання, професійні уміння і навички діяльності свого профілю, досвід творчої і дослідницької діяльності за рішенням нових проблем, досвідом соціально-

оцінної діяльності. Два останні складові утворення формуються саме в процесі самостійної роботи студентів. Самостійна робота сприяє: поглибленню і розширенню знань; формуванню інтересу до пізнавальної діяльності; опануванню прийомів процесу пізнання; розвитку пізнавальних здібностей. Саме тому вона стає головним резервом підвищення ефективності підготовки фахівців» [4].

Головною метою самостійної позааудиторної роботи з іноземної мови є формування мовленнєвої, навчальної, професійної компетенції, розвиток самостійності як риси особистості. Сучасні вимоги до спеціаліста з вищою освітою фокусуються не тільки на рівні його фахових знань, умінь та навичок, володіння іноземною мовою також є однією з вимог, що постають перед сучасним фахівцем та підвищують його конкурентоспроможність на ринку праці. Самостійна робота студента в лабораторіях, читальних залах, участь у наукових дослідженнях формує сучасного фахівця, здатного до засвоєння та практично застосування інформації. Роль іноземної мови полягає у формуванні вмінь і навичок користування іноземною мовою як засобом створення й підтримання міжособистісних зв'язків та засобом отримання професійної інформації.

У будь-якому випадку для організації самостійної роботи студентів може бути ефективно використана «модель Уоллеса», що описує творчий процес і включає такі компоненти: «підготовка: формулювання завдання та початкові спроби його вирішення; інкубація: відволікання від завдання і переключення на інший предмет; просвітлення: інтуїтивне проникнення в суть завдання; перевірка: випробування або реалізація рішення» [1, с. 222]. При вивченні такої дисципліни, як «іноземна мова», четвертий компонент вищевказаної моделі (перевірка) буде представлений, головним чином, письмовими роботами та усними презентаціями. Відзначимо основні види мотивації студентів до самостійної роботи: зовнішня мотивація: розуміння залежності професійної кар'єри від результатів навчальної роботи у ВНЗ; внутрішня мотивація: схильності студентів, їх здатністю до навчання у ВНЗ; процесуальна мотивація: усвідомлення студентами корисності і важливості виконуваної роботи як у плані професійної підготовки, так і для розширення кругозору, ерудиції фахівця [1, с. 223].

Зазвичай самостійна робота студентів займає значний обсяг під час оволодіння іноземною мовою, а саме: при засвоєнні та опрацюванні лексичного, граматичного матеріалу, під час читання та писемного мовлення. Підручники, словники, довідники, комп'ютерні та мультимедійні технічні засоби, мережа Інтернет сьогодні надають широкі можливості студентам самостійно опрацьовувати матеріали та удосконалювати знання з іноземної мови. Однак, попри все важливою залишається роль викладача в організації самостійної роботи студентів. Саме викладач повинен навчити студента правильно організувати його самостійну роботу, навчити користуватися різними джерелами інформації. Важливу роль у цьому процесі відіграє використання комп'ютерних технологій та мережі Інтернет, аудіо та відеоматеріалів, методу проєктів тощо. Самостійна робота може бути ефективною лише тоді, коли студенти зацікавлені у її виконанні. Самостійну роботу можна поділити на кілька видів: під час аудиторних занять, у формі консультацій, заліків та іспитів; виконання студентами домашніх завдань навчального і творчого характеру. Одним із

видів самостійної роботи студента є домашня робота. Для домашньої роботи найбільш доцільними є вправи, що вимагають роботу довгострокової пам'яті (асоціативне запам'ятовування, асоціативне мислення). Домашнє завдання створює можливості тренування рецептивних навичок, запам'ятовування лексики тощо. При виконанні домашньої роботи студент має можливість самостійно обирати теми робіт, повторювати матеріал. Сучасні навчально-методичні комплекси з іноземної мови включають матеріал для домашньої роботи, до якого включено різні вправи, що закріплюють пройдений в аудиторії матеріал, наприклад, традиційні тренувальні вправи з граматики (вживання потрібної форми, трансформація речення, виправлення помилок тощо). Домашня робота закріплює вивчене і може використовуватися на перспективу, тобто для ознайомлення з матеріалом, який буде вивчатися в аудиторії. Ці вправи з пошуку й засвоєння лексики, необхідної для подальшої роботи, повторення та систематизація граматичного матеріалу. Студенти можуть отримати творче завдання, яке готує їх до роботи в аудиторії: знайти матеріал, який стосується теми наступного заняття. Однією з важливих форм домашнього завдання з іноземної мови є прослуховування радіопрограм чи перегляд телепрограм. Програма має зацікавити студентів, лише тоді буде ефект, що стимулюватиме студентів поділитися своїми враженнями від побаченого чи почутого, дискутувати в аудиторії. Використання сучасного, актуального відеоматеріалу сприяє підвищенню пізнавальної активності студентів, надає їм можливість отримати великий обсяг соціокультурної інформації. Завдання складаються із підготовчих вправ, переліку питань та завдань на перевірку розуміння відео-матеріалу, а також заключного комплексу вправ на обговорення побаченого та виконання творчих письмових завдань. Завдання, що використовуються перед переглядом відео, містять вправи на прогнозування змісту фільму, роботу з лексикою, налаштування студентів на сприймання відповідного матеріалу. Перевірка розуміння змісту здійснюється за допомогою вправ на визначення правильності тверджень, тестових завдань із варіантами відповідей, вправ на заповнення пропусків або вибір із низки запропонованих лексичних одиниць. Індивідуальний підхід при вивченні іноземної мови має бути реалізований як в аудиторії, так і у домашніх завданнях, які плануються як частина програми з навчальної дисципліни. Велике значення при проведенні домашньої роботи має питання її ефективності, яка залежить від низки чинників. Комп'ютерні технології, мережа Інтернет відіграють важливу роль у самостійній роботі студентів, оскільки заохочують їх до самостійної роботи завдяки багатьом факторам, оскільки вони є зручними та доступними.

Іншим засобом заохочення для самостійної роботи студентів є робота з текстами, аудіо- та відеоматеріалами, спеціальними програмами, електронне тестування знань, спілкування з носіями іноземної мови в режимі он-лайн, можливість знайти потрібний матеріал на будь-яку тему тощо. Існують комп'ютерні програми для вивчення, розвитку та вдосконалення знань, умінь та навичок студентів - електронні словники, електронні перекладачі, програми для вивчення іноземної мови, програми для тестування з іноземної мови, які

застосовуються для перевірки знань та визначення рівня оволодіння іноземною мовою. Корисною є розробка комплексу завдань до тематично орієнтованих відеоматеріалів. Обраний відеоматеріал має відповідати темам, що вивчаються згідно з програмою. Фільми добираються з урахуванням вікових особливостей студентів та ефективних чинників навчання. Використання сучасного, актуального й цікавого відеоматеріалу сприяє підвищенню пізнавальної активності студентів. Доцільним також є використання компакт-дисків з курсами іноземних мов. Перевагою таких навчальних дисків є їх мультимедійна основа, яка дозволяє представити матеріал як в текстовій, звуковій, графічній, так і у візуальній формі. Інтерактивна основа компакт дисків також надзвичайно приваблива і перспективна, що відіграє важливу роль у самостійній роботі студентів. Головним завданням інтерактивного навчання є використання інтерактивних методів спілкування. Одним із них є метод проектів, що сприяє розвитку творчих здібностей студентів та викликає пізнавальний інтерес, робить вивчення іноземних мов більш цікавим, а тому широко використовується для самостійної роботи студентів. Високу ефективність у навчанні має використання можливостей телекомунікаційних мереж. Для пошуку інформації в мережі Інтернет студенти отримують певні завдання: використання web-браузерів, баз даних, користування інформаційно-довідковими системами, електронними журналами та книгами. Формами організації такого типу діяльності є: написання рефератів; аналіз та оцінювання рефератів по темі; підготовка до практичного заняття; підготовка доповіді з теми; підготовка дискусії з теми. Контроль самостійної роботи також здійснюється при проведенні навчальних занять. Методика поточного контролю передбачає: тестування, усне опитування, обговорення доповіді, активний самоконтроль. Зважаючи на те, що навчальний процес орієнтується на активну самостійну роботу студентів, необхідним є створення умов для їхнього саморозвитку, забезпечення відповідного освітнього середовища для формування їхньої особистої активності. Особистісна активність є основою активного ставлення до знань, систематичності й наполегливості в навчанні та позитивних результатів. Вона формується у процесі пізнавальної діяльності й характеризується прагненням до пізнання, розумовою напругою й проявом морально-вольових якостей студентів. У сучасній методиці виділяють три рівні пізнавальної активності: відтворювальна активність (характеризується прагненням студента зрозуміти новий матеріал, доповнити і відтворити знання, опанувати спосіб їх застосування за зразком); інтерпретуюча активність (самостійно знайти шляхи подолання труднощів, які виникають при навчанні); творчий (студенти намагаються застосувати знання в новій ситуації, тобто перенести знання й способи діяльності в нові умови, висока процесуальна та професійна мотивація).

Педагогічним засобом, який дозволяє включити вказаний механізм у дію, є організація самостійної пошукової діяльності студентів. Цей процес потребує дуже пильної уваги з боку викладача й передбачає: розробку нових методичних підходів і технологій, що дають студентам змогу швидко та ефективно сформулювати навчальну компетентність; перегляд змісту навчання щодо його оновлення та перерозподілу матеріалу для самостійного засвоєння й оволо-

діння під керівництвом викладача; розвиток та застосування різноманітних форм самостійної роботи в умовах аудиторної й позааудиторної навчальної діяльності студентів; модернізацію й розвиток технологій оптимального використання різних засобів навчання. При організації самостійної роботи у ВНЗ повинні бути чітко визначені зміст та мета самостійної роботи студентів, план, організаційно-методичне забезпечення та форми контролю; організація самостійної роботи у вищих технічних навчальних закладах має вдосконалюватися на сьогоднішній день. Перед викладачами постає завдання організувати процес вивчення іноземної мови в такий спосіб, щоб студенти змогли на практиці відчувати підвищення рівня їхніх знань, проте саме цей вид діяльності викликає у студентів найбільше труднощів. Тож організація самостійної роботи студента стає одним із пріоритетних завдань у роботі педагога в навчальному закладі. Самостійна робота студентів є одним з компонентів навчального процесу, отже, є системою організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на підготовку фахівців за напрямками і спеціальностями.

Отже, можна констатувати той факт, що свідомо самостійна робота, скерована викладачем, дає позитивні результати та можливість більш ефективного використання студентами інформації із джерел у їхній науково-дослідній роботі, при підготовці курсових та дипломних проектів, наукових оглядів літератури. Ефективність самостійної роботи студентів значною мірою залежить від організації її контролю викладачем. Форми контролю, як правило, залежать від конкретної навчальної дисципліни, від її змісту, обсягу годин на її вивчення, виду завдань для самостійної роботи студентів, від досвіду викладача тощо. Види самостійної роботи студентів при вивченні іноземних мов у вищих технічних навчальних закладах мають бути методичні, дидактичні, з урахуванням сьогодення та технічного прогресу, оскільки вони відіграють важливу роль у підготовці фахівців високого рівня. Отже, самостійна робота студента є дуже важливою на сьогоднішній день. Вона вимагає системного підходу і має бути побудована на єдиній методологічній основі.

Список використаних джерел:

1. *Абашєва Є. До питання про самостійну роботу студентів, що поглиблено вивчають іноземну мову в немовному ВНЗ / Є. Абашєва // Інститут транспорту і зв'язку. – 2012. – С. 221–223.*
2. *Кукушкин В.С. Введение в педагогическую деятельность: учеб. пособие. – Ростов н/Д: МарТ, 2002. –217 с.*
3. *Пидкасистый П. И., Фридман Л. М., Гарунов М. Г. Психолого-дидактический справочник преподавателя высшей школы. М.: Педагогическое общество России, 1999. –354 с.*
4. *Педагогика и психология высшей школы: учеб. пособие / М. В. Булановой-Топорковой. Ростовн/Д: Феникс, 2002. –544 с.*

References:

1. *Abashaeva, Ye. (2012) To the question of independent work of students taking advanced level of foreign at nonlinguistic high school. Institute of transport and communication.*
2. *Kukushkin, V. (2002) Introduction to pedagogical activity. Rostov na Donu: MarT.*
3. *Pidkasisty, P., Fridman, L., Garunov, M. (1999) Psychological and didactic manual for teacher of higher school. M: Pedagogicheskoe obshchestvo Rosii.*